

Заштита приватности, заштита достојанства личности и претпоставке невиности у медијима

(са примерима)

Мај 2017. године

Београд

САДРЖАЈ

1.	Увод	3
2.	Заштита приватности	5
2.1.	Право на приватност у пракси ЕСЈП	7
2.2.	Право на приватност у домаћој пракси - студије случаја	10
2.3.	Право на пијетет	16
3.	Претпоставка невиности	18
3.1.	Претпоставка невиности - студија случаја	20
4.	Заштита достојанства личности	21
4.1.	Заштита малолетника као учесника у програму студије случаја	23
5.	Закључак	28

1. Увод

Заштита приватности, заштита достојанства личности и заштита претпоставке невиности представљају заједнички комплекс питања који је у највећем броју случајева тешко разматрати засебно. За упад у приватност (повреду приватности) готово по правилу се може сматрати да је у исти мах и повреда достојанства личности (иако, како ћемо видети, неке законске одредбе ограничавају заштиту достојанства личности само на заштиту од увредљивих и омаловажавајућих садржаја). Овоме би требало додати и заштиту деце и малолетника као учесника у програму, уз напомену да је реч о посебно осетљивом питању јер, за разлику од пунолетних лица, деца и малолетници нису у законској могућности да подносе пријаве и тужбе због повреде своје приватности/достојанства већ је то препуштено њиховим родитељима/старатељима, а у случају да они то пропусте да ураде, постоји обавеза пружалаца медијских услуга (ПМУ) да ту обавезу преузму на себе¹, и у крајњој инстанци обавеза регулаторних тела.

Управо је у *Правилнику о заштити малолетника у области пружања медијских услуга* видљива повезаност проблематике заштите приватности и заштите достојанства личности, где се ове две области доводе у директну везу: *Информације које се односе на приватан и породичан живот малолетника не смеју се објављивати ако би то довело до повреде његових интереса и достојанства* (члан 28.). У истом смислу је интониран и *Правилник о заштити људских права у области пружања медијских услуга* (члан 26) где се каже да је *пружалац медијске услуге дужан да поштује достојанство личности (част, углед или пијетет) и право на аутентичност лица на које се односи информација коју објављује*.

Такође, и *Закон о јавном информисању и медијима* у заједничком контексту говори о претпоставци невиности, правима и интересима малолетника, праву на достојанство личности, те праву на приватност².

Основна одлика случајева у којима се може говорити о нарушавању приватности јесте да се, по природи ствари, не може поступати по службеној дужности, већ је потребна реакција онога ко сматра да је његова приватност угрожена. Ни Регулатору, ни било ком другом органу надлежном за поступање у тим ситуацијама није могуће да закључи како је неком лицу приватност угрожена, ако такву примедбу не изнесе само то лице.

Изузетак у том погледу, ако се о изузетку може говорити, јесте ситуација у којој се приказују деца и малолетници на начин који може да наштети њиховим интересима. *Правилник о заштити права малолетника у области пружања медијских услуга*

¹ Члан 22 став 5 *Правилника о заштити малолетника*: „Сагласност родитеља и малолетника не искључује дужност пружаоца медијске услуге да обрати посебну пажњу приликом учествовања малолетника у програму и не искључује његову одговорност за објављени садржај“.

² Члан 101 *Закона о јавном информисању и медијима*: „Ако се објављивањем информације, односно записа повређује претпоставка невиности, забрана говора мржње, права и интереси малолетника, забрана јавног излагања порнографског садржаја, право на достојанство личности, право на аутентичност, односно право на приватност“... итд.

предвиђа да је за учешће малолетника у програму потребна сагласност родитеља/старатеља, међутим, овај члан заправо не уређује право малолетника на заштиту достојанства и приватности већ се само односи на околност његовог простог појављивања у програму. То значи да сагласност родитеља на појављивање у програму нема никакве последице у смислу евентуалне повреде његовог права на приватност и на достојанство личности, те је утврђивање повреде тог права у искључивој надлежности Регулатора, без икаквог обзира на то што могуће постоји сагласност родитеља/старатеља на појављивање малолетника у програму. Иако је околност непостојања такве сагласности, у случају кршења права на приватности или достојанство личности свакако могуће посматрати као отежавајућу околност за прекршиоца.

Не рачунајући неке екстремне ситуације, једина област у којој је за Регулатора објективно могуће поступање по службеној дужности јесте заштита права малолетника на приватност и на достојанство личности (без икаквог обзира на постојање или непостојање сагласности родитеља/старатеља за појављивање у конкретном програму), односно када постоји основ за реаговање без претходне примедбе самог лица чија је приватност односно достојанство угрожено.

Право на заштиту приватности, право на заштиту достојанства личности и право на претпоставку невиности представљају комплекс тема који у медијском контексту представљају целину утолико што захтевају регулацију и заштиту не гледалаца/прималаца информације (што је најчешћи домен регулације), него заштиту учесника у програму односно оних на које се информација односи. Стога означавање програма ознаком за препоручени узраст (12,16, 18) није предмет ове анализе, јер предмет заштите нису гледаоци већ учесници у програму. Такође, време емитовања (доба дана) у којем је конкретан садржај приказан, није од значаја, јер реч је о заштити људских права, а по себи се разуме да су људска права предмет безусловне заштите, без икакве везе са периодом дана у ком је програм емитован.

2. Заштита приватности

Заштита приватности заснована је на одредби *Европске конвенције о људским правима*³.

У регулативи комплекс правила које се тичу права на приватност није у целини раздвојен од права на достојанство личности. У пракси, ови прекршаји се доиста често јављају заједно и повреда приватности често подразумева и повреду достојанства. Разликовање права на приватност и права на заштиту достојанства личности је најлакше препознати увидом у *Правилник о заштити људских права у области пружања медијских услуга*. Поређењем чланова 22 (право на достојанство личности) и 28 (право на приватност) можемо видети да право на приватност представља заштиту од објављивања садржаја личне природе за које не постоји сагласност од стране лица на које се информација односи. У случају заштите достојанства личности, прекршај се може утврдити и независно од околности постојања сагласности за објављивање од стране лица на које се информација односи, уколико је реч о *садржају у којем је неко предмет омаловажавања, дискриминације, нечовечног поступања или понижавања, или му се неоправдано ускраћује учешће у програму*.

Потребно је имати у виду да свако залажење у приватност, ма колико очигледно било, не мора нужно значити и потенцијалну повреду приватности. Наиме, најчешћи предмет грубих залажења у приватност су личности из света естраде, или друге личности којима је било какво појављивање у јавности (без обзира на контекст – нпр. ријалити програми) нека врста занимања и које не само да су толерантне према упадима у сферу приватности него такве случајеве и подстичу. У таквим околностима, честе узгредне жртве су лица којима таква врста публицитета не одговара. Ова ситуација је чешћа у штампаним него у електронским медијима, међутим, у механизму нарушавању права на приватност нема разлике између електронских и штампаних медија а често постоји и интеракција међу њима, на начин да једни преносе оно што су други већ објавили или да су кренули трагом вести коју је претходно већ објавио неки електронски односно штампани медиј. Стога је целисходно поштовање права на приватност посматрати у свеукупном контексту, без разликовања штампаних од електронских медија.

Ова ситуација је другачија од, на пример, случајева говора мржње, где анатомија прекршаја може бити сасвим различита зависно од тога да ли је објављена у штампаном односно електронском гласилу. На пример, водитељ у програму у коме дође до случаја говора мржње има обавезу да се од таквог догађаја дистанцира, и у томе случају се стичу услови да се искључи одговорност таквог ПМУ у односу на прекршај говора мржње; такође, говор мржње телевизијског новинара/водитеља се

³ Члан 8 ЕКЉП-а регулише право на поштовање приватног и породичног живота и гласи: 1. „Свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке“. 2. „Јавне власти неће се мешати у вршење овог права, сем ако то није у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економске добробити земље, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, или ради заштите права и слобода других“.

посматра строжије него напис новинара у штампи, у којој је већа могућност да се такав испад представи као нечији лични став заштићен слободом говора.

Иако информисање о трагичним догађајима није тематски сврстано у поглавља која се баве заштитом приватности, ову област је потребно посматрати у овом контексту, где је пружалац медијске услуге дужан да информације о трагичном догађају објављује без сензационализма и уз **поштовање приватности и достојанства жртве таквог догађаја, жртвиних сродника или других жртви блиских лица**. Начин на који је овај члан формулисан указује да у случају прекршаја приватности у овим случајевима најчешће долази и до истовремене повреде достојанства личности на које се информација односи. И у овим случајевима нема разлике између начина на који извештавају електронски медији у односу на штампане медије.

Право на заштиту приватности, због наведеног, примерено је посматрати као целовиту проблематику, независно од питања да ли је оно нарушено у електронским или у штампаним медијима. Различита је једино регулатива која се примењује, која је у случајевима електронских медија строжа и обавезујућа, за разлику од штампаних медија где се примењује принцип саморегулације, на бази Кодекса новинара, и у који су укључена само она гласила која су се изјаснила да прихватају такав концепт (само)регулације.

На први поглед, линија разграничења између информације која представља повреду приватности и оне која то није могла би изгледати доста јасна. Реч је о граници иза које престаје објављивање информација које су од јавног интереса и почиње објављивање оних које то нису. У највећем броју случајева, доиста, та разлика је добро видљива, ипак, интереси моћних медија стоје иза потреба за залажењем у приватност и због тога су поступци за прекршај права на приватност дуги, мукотрпни и неизвесни. Медији који објављују овакве информације се по правилу позивају на слободу речи, на право јавности да добије информацију која их занима и најзад на то да „јавне личности“ немају право на приватност у оној мери у којој је имају лица која нису тзв. јавне личности. У неким случајевима, могуће је призвати и аргументе да су се лица чија је приватност угрожена у датом тренутку налазила на јавном месту, па да се такве ситуације ни не могу подводити под сферу приватног.

2.1. Право на приватност у пракси Европског суда за људска права

Пред надлежним органима широм Европе су вођени поступци који су у неким случајевима резултирали исходима који служе као основ за процену границе приватности и као основ за поступање у таквим ситуацијама. Међутим, до тих резултата се дошло после вишегодишњих правних сучељавања која су окончана одлукама *Европског суда за људска права* у Стразбуру. Најпроминентнији такав случај је такозвани случај *Von Hannover против Немачке*, који у себи обједињује све уобичајене елементе који се појављују у поступцима који се тичу заштите права

приватност. Реч је заправо о пресудама поводом два случаја тужби принцезе Каролине од Монака (из 2004. и 2012. године).

У питању је пресуда по тужби Von Hannover против Немачке (1) из 2004. године.

Спорно питање је било: да ли је објављивањем фотографија принцезе Каролине из ресторана, у неколико немачких часописа, прекршено њено право на приватност? Немачки судови су се донекле колебали у доношењу одлуке у овом случају, сматрајући да је она јавна личност *par excellence*, те да у некој мери мора толерисати мешање медија у њен приватни живот. Али коначна пресуда, оснажена и од стране немачког Савезног Уставног суда, гласила је да објављене фотографије приватног ручка, као и фотографије са децом, представљају кршење њене приватности, али не и фотографије на којима она јаше коња и вози бицикл. ЕСЉП (Европски суд за људска права) је, међутим, дао у потпуности за право принцези Каролини, сматрајући да је њена приватност повређена без обзира на дато окружење.

Руводећи се начелом јавног интереса, имајући у виду да право на поштовање приватности мора бити у равнотежи са правом на слободу изражавања, суд у Стразбуру је сматрао да се **„суштинска разлика мора направити између извештавања о чињеницама - чак и контроверзним - које могу да допринесу разматрању неког питања у демократском друштву (нпр. политичари током вршења службених дужности), и извештавања о детаљима из приватног живота лица, које, као у овом случају, није на званичној политичкој функцији“**.

Суд је ценио и то да посвемашње присуство новинара и нарочито фоторепортера могу изазвати „јак осећај мешања у лични живот па чак и осећање прогона“.

Пресуда је покренула бурну реакцију у Немачкој, пре свега међу уредницима таблоида, који су поред осталог аргументовали да убудуће неће моћи извештавати о политичарима када ови у свом приватном животу крше своје јавне обавезе. Корупција и непотизам, према тим примедбама, биле би заштићене од истраживачког новинарства. Разуме се, ови разлози нису нашли одјека јер нити је у конкретној пресуди било реч о политичком извештавању, нити је реч о истраживачком новинарству.

Још занимљивије од тога је да је пресуда изазвала извесно изненађење, у смислу да суд у Стразбуру није уважио околност како, барем у Немачкој, постоји извесан отклон од информација које потичу од „жуте штампе“, таблоида, те да се садржајима у тој врсти гласила начелно не поклања пажње и поверење какво имају друга, озбиљнија издања. Међутим, општа тенденција је да и медијски концерни (конкретно, у Немачкој) који важе као озбиљни све више пласирају садржаје из личног живота па и трачеве, а то раде и – што је на овом месту нарочито важно – чак и телевизијске станице у јавном статусу.

Инструктиван је и други случај који је пред ЕСЉП покренула принцеза Каролина, а у којем јој Суд није дао за право. Реч је о пресуди Von Hannover против Немачке (бр. 2) од 7. фебруара 2012.

Реч је о објављеним фотографијама искоришћеним за илустрацију чланка о Кнежевини Монако, што је Суд оценио као садржај од јавног интереса, при чему фотографија није снимљена ни тајно, ни на неки други недозвољени начин, те је сматрао да је медијско извештавање и објављивање фотографија познатих личности прихватљиво у случајевима када се односи на питања од јавног интереса или доприноси некој расправи од општег значаја.

Истог дана, у пресуди Axel Springer AG против Немачке, пресуђено је и о случају извештавању медија у вези са хапшењем и осуди једног познатог немачког глумца због поседовања наркотика. Догађај је додатно привукао пажњу јер је реч о глумцу познатом по улози полицајца у популарној ТВ серији. Оштећени је од (немачког) суда затражио и добио судску забрану објављивања, а часопис се обратио ЕСЈП сматрајући да је тиме прекршено право на слободу изражавања.

Суд је стао на страну медија, нашавши да је постојао је оправдани јавни интерес за информацијама о хапшењу и осуди глумца, јер глумац је у јавности поистовећиван са својом ТВ улогом. Суд је узео у обзир и да се хапшење догодило у јавности (на фестивалу пива), да је чланак био заснован на чињеницама, те да часопис није објавио било какве детаље о приватном животу глумца. Нађено је и да су информације прибављене легалним путем и да је судска забрана деловала обесхрабрујуће на слободу изражавања.

MGN Limited против Уједињеног Краљевства, пресуда од 18. јануара 2011.

У овом случају радило се о објављивању новинског извештаја о манекенки Наоми Кембел и њеном третману одвикавања од наркотика, који је пропраћен тајно снимљеним фотографијама. Случај је занимљив не толико што је позната манекенка тужила часопис за кршење права на приватност и добила спор (уз сразмерно скромну одштету у износу од 3.500 фунти), већ што је пресуда обавезивала тужену страну да плати трошкове суђења који су обухватили „надокнаду за успех у спору” за адвокате тужбе и који су износили више од 1.000.000 фунти! Медиј се обратио *Европском суду за људска права*.

Европски суд је сматрао да пресуда енглеског суда због кршења приватности сама по себи није спорна и да њоме није угрожено право часописа на слободу изражавања. Суд је уважио оцену енглеских судова да је постојао јавни интерес за објављивањем чланка јер је сама Наоми Кембел у јавности заступала активности против употребе наркотика, али да није било јавног интереса за објављивањем фотографија, које су при томе снимљене тајно, као резултат праћења.

Права поента овог случаја је међутим у астрономској накнади за адвокате, за коју је ЕСЈП утврдио да је прекршено право новинара на слободу изражавања: утврђени износ је био превисок и као такав имао обесхрабрујући ефекат и на друге медије у ситуацијама када би желели да објаве садржај који би могао довести дотле да буду тужени.

Мозли против Уједињеног Краљевства, пресуда од 10. маја 2011.

У овом случају је реч о видео снимку објављеном на интернет страници часописа, у којем је Макс Мозли, иначе функционер Међународне аутомобилске федерације, приказан у костимираним оргијама са проституткама. На сајту је објављено и то да је костимирање имало нацистичку тематику. Мозлијева тужба (пред британским судом) је резултирала одштетом због повреде права на приватност, али се није ту зауставио него је поднео тужбу и ЕСЉП тврдећи да је обавеза часописа била да га упозори како ће објавити причу. У тужби је изнео како сматра да медији, уколико је реч о садржају који може угрозити нечију приватност, морају имати обавезу да о томе упозоре особу на коју се тај садржај односи.

ЕСЉП је потврдио да је објављивање спорног снимка представљало неоправдано мешање у приватни живот Макса Мозлија, али је одбио захтев за прописивање обавезе медијима да упозоре особу о којој извештавају пре објављивања информација. По мишљењу Суда, таква обавеза би била штетна у политичком извештавању и извештавању о значајним друштвеним темама, а такође и у таблоидном новинарству, и деловала би обесхрабрујуће на слободу изражавања. Додатно, високе новчане казне или друге озбиљне санкције у случају прекршаја би се могле посматрати као облик цензуре.

На бази ових предмета, као и неких других, ЕСЉП је утврдио основна начела за утврђивање прекршаја права на приватност:

- (1) Да ли је објављени садржај од јавног интереса.
- (2) Колико је позната особа о којој је реч и шта је фокус новинарског извештавања.
- (3) Претходно понашање особе о којој се извештава. Под овим се посебно мисли на могућност да су спорни садржаји који угрожавају приватност већ раније објављивани.
- (4) Садржај информације, форма и последице њеног објављивања.
- (5) Околности под којима су фотографије снимљене. Мора се водити рачуна о томе да ли је особа која је фотографисана дала сагласност за снимање и објављивање или то урађено без њеног знања, преваром или другим неприкладним средствима. За приватну особу, непознату јавности, објављивање фотографије може се сматрати већим мешањем у приватни живот него што је то објављивање написа.

Европски суд за људска права је и у овим случајевима констатовао да државе имају широко поље слободне процене у балансирању између права приватности и слободе изражавања. Тиме се овим државама оставља дискреционо право да одлуче да ли је у конкретном случају дошло до кршења права приватности и слободе, сходно актуелним потребама у друштву. То, на пример, може значити (а сматра се да се управо то и догодило у случајевима пресуде ЕСЉП у корист принцезе од Монака) да је јавност стекла посебну осетљивост на питања приватности познатих личности након несрећне погибије британске принцезе Дијане, у саобраћајном удесу услед намере да побегне фото-репортерима.

2.2. Право на приватност у домаћој пракси – студије случаја

Пример 1: Специјална емисија „Рушење Вучића“ (07-3543/15; ТВ Пинк)

Регулатор је примио пријаву организације НУНС у вези са спорним изјавама на рачун Александра Корница који је претходно изнео тешке оптужбе које се тичу председника Владе Србије.

Стручна служба Регулатора је том приликом утврдила да је реч о специјалној информативној емисији у оквиру које је је Драган Ј. Вучићевић, у својству госта у програму, изнео податаке који се на директан начин тичу здравственог стања Александра Корница.

Д.Ј.В.: Ко не верује, нек ми каже како је могуће да се на основу изјаве једног душевног болесника објављује насловна страна у којој се тврди да је председник владе припадник организоване криминалне групе. Дакле, тај човек о коме ми причамо – да имам доказ, ево покажаћу у камеру. Дакле, ово је доказ из Клинике за психијатријске болести „Др Лаза Лазаревић“ - потврда да је Александар Корниц два пута хоспитално лечен у установи „Лаза Лазаревић“ у врменском периоду 2014-2015 године, да не причам сад све детаље, и да има две Ф-дијагнозе, Ф-дијагнозе су дијагнозе тешких психијатријских душевних обољења, Ф-10,4 и Ф-10,2. Дакле, о томе човеку ми причамо. Ово је тај човек (показује фотографије за које тврди да су скинуте са Фејсбука).

Током излагања Д. Вучићевић је показивао папире за које је тврдио да представљају медицинску документацију која потврђује његове наводе, што је затим и више пута поновио.

Увид у програм ТВ Пинк је потврдио наводе НУНС-а да су објављени подаци који се односе на лична питања А.К. што је недозвољено чланом 80 *Закон о јавном информисању* и чланом 28 *Правилника о заштити људских права у области пружања медијских услуга*. Међутим, иако се начелно сматра да објављивање података из здравственог картона спада међу најгрубље прекршаје права на приватност, ни *Закон о јавном информисању и медијима* а ни *Правилник о заштити људских права у области пружања медијских услуга* не назначавачу ове податке као нарочиту област заштите нити се они помињу као такви, што значи да за објављивање оваквих података важи исто што и за све друге податке који се тичу приватности.

Потребно је нагласити да ни *Кодекс новинара Србије* нема одредбе које би посебно обрађивали питање објављивања података из медицинске документације. Овај случај специфичан је и по томе што је у истој емисији гостовао и министар здравља Златибор Лончар, који је, на директно питање водитеља, потврдио изнете наводе.

Водитељ: Ево видели смо, ви сте члан Владе, Ви сте задужени за ресор здравства, видели смо да се овде помињу неке дијагнозе, колега Вучићевић

тврди да има документацију да је Александар Корниц душевни болесник, да ли Ви имате неке информације о томе?

З. Л.: Знате шта, ми смо дошли у ситуацију једну да причамо о такви стварима и дошли смо у ситуацију да на жалост тај човек има озбиљне дијагнозе и на његову несрећу он је максимално злоупотребљен јер такав човек не може да се сматра једним озбиљним, релевантним чиниоцем у свему овоме што се дешава. Ја овим путем апелујем да се прекине са тим јер систем здравства и целокупна држава је дужна да заштити таквог човека, посебно са оним што он има од дијагноза које постоје.

Члан 82 ЗЈИМ (Закон о јавном информисању и медијима) предвиђа случајеве у којима није потребан пристанак за објављивање приватних података; подаци који се односе на здравствено стање и медицински картон нису ни на који начин означени као специфични нити изузети из ових ограничења. Сходно томе, сматра се да интерес јавности претеже у односу на интерес да се спречи објављивање информације из приватног живота, односно личног записа лица: ако је лице својим јавним изјавама, односно понашањем у приватном, породичном или професионалном животу привукло пажњу јавности и на тај начин дало повода за објављивање информације, односно записа (члан 82 став 2 тачка 3), а на исти начин говори и члан 28 *Правилника о заштити људских права у области пружања медијских услуга*. Имајући у виду да је Александар Корниц изнео веома озбиљне оптужбе које се тичу криминалних активности председника Владе, те да је један дневни лист томе поклонио велики публицитет, произлази да у овом случају постоји оправдани јавни интерес за објављивање информације из приватног живота, па је стручна служба Регулатора сходно томе и донела закључак.

Из анатомије овога случаја следи да се догађај који је угрозио право на приватност Александра Корница догодио онда када је поверљив медицински податак напустио медицинску установу – а не онда када је тај податак објављен у медијима. Реч је о подацима чија је заштита регулисана законима који не уређују рад медија, те према томе није могуће ни утврдити одговорност медија, без обзира на у моралном смислу спорно објављивање података из медицинске документације.

На индиректан начин, ово је потврдио и Родољуб Шабић, повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности који је апеловао на медије да се, поштујући сопствени новинарски кодекс уздрже од објављивања података којима се вређа приватност грађана; међутим, у случају државних органа и медицинских установа „који су најчешћи могући извор тих података“, Повереник је указао на **законом предвиђену одговорност**. Закони које је назначио су *Закон о заштити података* и *Законом о правима пацијената*, а прекршај тих закона, како је навео, може представљати и кривично дело за које је предвиђена казна до три године затвора.

Да основни проблем са кршењем закона, када је о медицинској документацији реч, није у медијима, већ у медицинским институцијама, потврдило је и заједничко саопштење Повереника за информације од јавног значаја и Заштитника грађана, у случају болести

глумца Драгана Николића. Иако се указује на потребу веће пажње у јавним гласилима „о приватности и елементарној тактичности, као елементима људског достојанства“, једина обавеза на коју су подсетили Заштитик и Повереник односи се на „обавезу запослених у здравственим институцијама да заштите право на приватност пацијента и породице”.

У најкраћем, може се рећи, да, према постојећој регулативи, објављивање података из медицинске документације у медијима може бити третирано једино у оквиру уопштених одредби које се односе на заштиту приватности и достојанства личности. Објављивање здравствених података као таквих, уређено је законима који се налазе изван медијске регулације.

Апели на јавна гласила нису уродили плодом, што се испољило и у случају извештавања медија о здравственом стању глумице Неде Арнерић, која се повредила при паду са терасе свог стана, због чега су реаговале новинарске организације УНС и НУНС и директно указали на „медијске злоупотребе у извештавању о несрећи глумице“ и оцениле да су „у извештајима таблоида и ТВ Пинк о том случају прекршене основне одредбе *Кодекса новинара Србије, Закон о јавном информисању и Закон о правима пацијената*.”

Спровођење наведених аката не налази се у надлежности Регулатора.

У случају болести Драгана Николића није помогао ни његов апел нити апел његове супруге Милене Дравић која је чак читаву ситуацију назвала „медијским линчом“, тако да су медији наставили на груб начин да се баве детаљима његове болести, позивајући се на изворе из здравствених установа.

У којој мери упад у приватност од стране медија уме да буде злоћудан, сведоче изјаве личности који се налазе у фокусу медијске пажње, а које говоре о томе да поједини новинари примењују својеврсни метод уцене у прикупљању тих података. Начин је тај да позната личност буде фотографисана у друштву блиске НН особе, након чега не жели да открије о којој особи је реч – јер су у питању лична познанства са особама које немају јавни профил и појављивање у медијима би им донело неугодности. Уколико познато лице одбије да саопшти о коме је реч, прети му се да ће читав догађај у новинском напису бити стављен у компромитујући контекст (нпр. да је реч о тајној љубавној вези и сл.) и на тај начин се изнуђује информација која залази не само у приватност познате личности, већ и других лица који су у читавој ствари колатерална штета.

Отежавајућа околност у овим случајевима је та да, нарочито у домену естраде, постоји велики број популарних личности које су практично професионално зависне од присуства у јавности и својеврсне спреге са новинарима, који, са своје стране, то сматрају врстом услуге где у замену полажу право на приватност познате личности. Реч је о симбиози у којој је таквом *селебритију* обезбеђена присутност у јавним гласилима, а новинари забавних рубрика, са своје стране, имају лагодан приступ садржајима за своје написе.

Врло чест аргумент који ће новинари и фоторепортери („папараци“) изнети себи у прилог јесте да је реч о *јавним личностима*, чије право на приватност је ограничено, као и да „јавност има право да зна оно што је занима“. Разуме се да ништа од овога не може бити аргумент јер, како смо видели, и јавне личности имају право на заштиту приватности (поред тога, остаје питање и утврђивања тога шта је и ко је уопште „јавна личност“), а и јавност такође, без обзира на разумљиву радозналост у неким случајевима, нема право захтевати да буде обавештена о таквим појединостима.

Ипак, како смо видели на примеру глумца Драгана Николића, таква ограничења је веома тешко спровести у сваком од случајева, а нарочито када је реч о посебно омиљеним или значајним личностима у којима је тешко обуздати радозналост јавности, која при томе може бити вођена и добрим намерама.

Захтеви за заштиту приватности који су упућени Регулатору нису чести, иако је кроз надзор који се свакодневно спроводи над већим бројем ПМУ јасно да инциденти ове врсте нису реткост. Разлог томе је што, како смо на почетку навели, захтев за заштиту приватности по природи ствари може покренути само лице на које се спорни медијски садржај односи, а не неко друго лице. Регулатор у таквим случајевима не може поступити по службеној дужности. Међутим, чак и када дође до предузимања одређених службених активности због повреде приватности, јављају се тешкоће и виду административних радњи које нису уобичајена активност Регулатора, попут утврђивања идентитета и утврђивања неких личних и породичних прилика подносиоца пријаве. Такав је из 2013. године случај Г.П. и њене кћерке М.П. из Инђије против ТВ Пинк због емисије ДНК у којој су изнети подаци који се односе на оспоравање биолошког очинства бившег супруга М. П. над једном од подносиоца пријаве.⁴ Наиме, у оквиру поступка, Регулатор је морао да предузме и додатне активности, попут утврђивања да ли је М. П. пунолетна (уколико није, нема право да поднесе представку у своје име) итд.

У конкретном случају, споран је део емисије у коме је телевизијска екипа, предвођена водитељком емисије, дошла на праг куће у којој живи М.П. и приказала разговор у којем је М.П. одбила тражење да достави свој биолошки материјал (брис усне дупље). Тај разговор је визуелно и тонски снимљен и емитован. Обе подносиоце представке су у предметној емисији учињене препознатљивим (имајући у виду да се у емисији појављује и отац односно бивши супруг, да је приказана кућа у којој живе итд.) у смислу тада важећег *Закон о јавном информисању*⁵, иако је лик у кадру „блурован“ (замагљен).

⁴ 07-3779/13

⁵ Члан 43

Став 1: Информација из приватног живота, односно лични писани запис (писмо, дневник, забелешка, дигитални запис и слично), запис лика (фотографски, цртани, филмски, видео, дигитални и слично) и запис гласа (магнетофонски, грамофонски, дигитални и слично) - не може се објавити без пристанка лица чијег се приватног живота информација тиче, односно лица чије речи, лик односно глас садржи, ако се при објављивању може закључити које је то лице.

Регулатор је одлучио да због повреде приватности ТВ Пинк мора да јавно објави извињење подносиоцима пријаве.

Пример 2: Емисија „Тренутак истине“ (07-377/13; ТВ Пинк)

Подносилац представке је Ј.М., пензионер, која је навела да је у емисији „Тренутак истине“ ТВ Пинк гостовао њен бивши супруг Љ. М. изневши у тој емисији наводио неистине које се тичу њеног приватног живота, што је нанело штету њој и њеној деци. Регулатор је од подносиоца пријаве морао затражити потврду да је доиста била у браку са Љ. М. што је она и учинила.

У емисији је, у форми својственој за овај телевизијски формат, наступала особа представљена као Љ. М. (63), пензионер.

Наступ Љ. М. у целини се односио на његов развод брака и приватне односе које има са бившом супругом и њиховом децом. Током емисије је у негативном тону говорио о своме разведеном браку, означавајући бившу супругу као особу која је са њим била у браку из материјалних мотива, као насилну и љубоморну особу, особу која га сада узнемирава у његовом приватном животу и коришћењу заједничке имовине, те као особу која је потенцијална опасност за особу са којом је тренутно у емотивној вези, због чега је принуђен да ту особу крије.

Наступ Љ. М. као и емисија у већем делу је конципирана на бављењу личношћу његове бивше супруге која је и подносилац представке (није именована). Питања на која је Љ. М. одговарао (наводно на полиграфу), као и потпитања која је постављала водитељка емисије, била су сугестивна и такође су се непосредно односила на његову бившу супругу, њихове односе и њен лични живот.

Питање 1. Да ли се сами себи дивите што сте толико издржали у браку?

Љ.М.: „Питао сам је: 'зашто си покушала да му продаш невиност'- она каже: 'успела сам, сачувала сам те 34 године у браку'.

Потпитање водитељке: „Да ли је Ваша жена била невина?“

Љ.М.: „Није била.“

Питање 2. Да ли је тачно да Ваша жена инсистира на томе да и воће из воћњака делите на пола?“

Потпитање водитељке: „Шта она има с тим (мисли се на воће) кад сте ви њој оставили... (мисли се на стан)?“

Љ.М.: „Моја грешка. Очев стан смо поделили где ја проводим 15 минута месечно а она у викендицу (где ја живим) долази стално. Чак ми испразни и бунар.“

Водитељка: „О, Боже.“

Љ.М.: „Њој сам оставио очев стан унасељу 'Браћа Јерковић'!“

Потпитање водитељке: „А с ким она тамо живи?“

Став 3: Информација и записи из става 1. овог члана не могу се објавити ни без пристанка онога коме су намењени односно онога на кога се односе, ако би објављивањем било повређено право на приватност или које друго право тог лица.

Питање 3. Да ли сте очекивали да ћете се са женом борити за сваки центиметар имовине?

Потпитање водитељке: „Како је могуће да Ваша жена добије половину стана од Вашег оца, Ви сте то њој практично поклонили?“

Љ.М.: (Следи опис судско-имовинских аспеката развода брака.)

Питање 4. Да ли мислите да је Ваша жена изузетно зла и и подла особа?

Потпитање водитељке: „Је ли Ваша жена била склона тучи са спољњим светом?“

Љ.М.: „Њени родитељи су склопили са њом уговор о доживотном издржавању сам зато што сам ја био са њом и што сам имао највише пара.“

Потпитање водитељке: „Значи родитељи су јој били користољубиви?“

Љ.М.: „Ја то не бих тако рекао. Они су били практични (...) Када год је њена фамилија била у питању, увек је била велика пара у коверти, за свадбу, за славу, за преславу... Кад је моја фамилија у питању, ни на једну свадбу нису хтели да иду. Ни син, ни ћерка, ни мајка.“

Питање 5. Да ли сте имали секс са било којом од комшиница за које Вас је оптуживала жена?

Итд.

Иако подносилац представке у емисији није поменута под именом и презименом, Служба за надзор и анализу сматра да се из објављеног материјала може закључити о којој особи је реч, те да је Ј.М. учињена препознатљивом у смислу члана 43 (тада важећег) *Закона о јавном информисању*. На тај начин, у вези с истим чланом *Закона*, објављене су информације из приватног живота без пристанка лица чијег се приватног живота информација тиче. Водитељка емисије чинила је и корак даље у испитивању личног живота подносиоца представке, распитујући се и о детаљима које Љ. М. сам није навео.

Изнете информације тичу се породичних односа подносиоца представке са својим бишим супругом, те њихових односа након развода брака. Члан 45 *Закона о јавном информисању* каже да се информација из личног живота може објавити без сагласности онога на чији се живот односи уколико је то лице дало повода за то. У изнетим наводима није нађено ништа због чега би се сматрало да је подносилац представке својим понашањем дала повода за објављивање информације о приватном животу.

Ј.М. је у својој представци навела да је наступу њеног супруга на ТВ Пинк претходио позив из те телевизије и како јој је понуђено да му се супротстави и да демантује наводе ако жели, што је она одбила навевши да је „нико не може натерати да гостује у таквој срамној и прљавој емисији“.

Стручна лужба је сматрала да је у овом случају реч о посебно тешком прекршају имајући у виду да обелодањене информације из приватног живота, презентирани од стране њеног бившег супруга, приказују подносиоца представке у изразито негативном светлу, а такође и да је без значаја околност што је подносиоцу представке (унапред) понуђена могућност да негира наводе из емисије. Информације из личног живота нису

подложне објављивању без дозволе лица на које се те информације односе и то без обзира на понуђену могућност одговора или демантија. Штавише, овакав поступак емитера може се сматрати својеврсном изнудом којом се од подносиоца представке тражи наступ у емисији контоверзног садржаја, стављајући у изглед да ће у случају да такву понуду одбије бити емитовани по њу штетни садржаји без икакве могућности да на то утиче. Одлучујући у овом предмету Савет регулаторног тела је издао саопштење.⁶

Ситуација у домену правне заштите лица чија приватност је повређена у медијима је особито тешка због генерално неефикасног правосудног система у коме се може очекивати да евентуални судски спор траје годинама и да буде разрешен тек након што проток времена читаву ствар не учини беспредметном; а ту су и пропратне непријатности којима могу бити изложена лица која су у спору са јавним гласилима која имају на располагању и друге начине да заштите своје интересе изван оних који се примењују на суду. Најзад, ако је реч о упаду у приватност у случајевима болести или трагичних ситуација, схватљиво је да жртве повреде приватности немају ни воље за тражењем споре и компликоване правде. У таквим потпуно нерегулисаним условима, може доћи до тога да заштита приватности буде сведена на конфликте па и насилне инциденте, какав је био пример фотографисања глумице Данице Максимовић на плажи, од стране фоторепортера листа „Курир“⁷. Случај је значајан и због тога што потврђује претходне наводе о томе да таблоиди свесно стварају неугодности популарним личностима, као својеврсну одмазду због одбијања сарадње у процесу нарушавања сопствене приватности.

2.3. Право на пијетет

Посебан облик заштите приватности јесте право на пијетет, односно право на законску заштиту преминулог лица. Иако појам пијетета није изричито дефинисан, пијетет се као облик права на приватност наводи у *Закону о јавном информисању и медијима* и у *Правилника о заштити људских права у области пружања медијских услуга*. У *Правилнику*, овом материјом се бави члан 19, који утврђује захтев поштовања не само жртве несрећног догађаја, већ и његових сродника и других блиских лица. Важно је навести да су предмет заштите у овом смислу изричито лица која су учесници у програму, односно која су предмет информације.

Медијски садржаји који у овом смислу могу бити спорни нису реткост у медијима, али реткост је да такав случај буде процесуиран пред законом, делом и из разлога који су већ наведени. Ипак, такав случај се догодио у вези са несрећом која се догодила у зоолошком врту када је једно лице настрадало приликом пада у кавез са медведима.

⁶ „Телевизија Пинк од данас.....емисију „Тренутак истине“ ће емитовати пола сата пре поноћи, закључено је на састанку чланова Савета Републичке радиодифузне агенције и представника те медијске куће. Од представника ТВ Пинк затражено је..... да се „Тренутак истине“ емитује после 23.30 часова, што је емитер у целини прихватио“.

⁷ <http://www.uns.org.rs/sr/desk/media-news/40659/incident-izmedju-ekipe-kurira-i-glumice-danice-maksimovic-neizbezne-posledice-letnjeg-paparaco-lova-.html>

Осим што је суд пресудио у корист тужитеља – породице настрадалог лица, утврдивши да им је нанета несумњива душевна патња, пресуда Апелационог суда из 2010. године је значајна и због тога што се може односити и на бројне друге случајеве у којима је повређена приватност, не нужно преминулог лица. У образложењу пресуде се каже:

„Није спорно да је постојао оправдан интерес јавности да сазна за трагичну погибију покојног П.П. и околности под којима је погинуо, а да би се указало на то какве опасности носи чињеница недовољно обезбеђених кавеза са опасним животињама у Зоолошком врту на Калемегданској тераси. Међутим, **ни слобода изражавања као саставни део слободе масмедија, ни право на приватност нису апсолутна права и слободе. Приликом утврђивања да ли објављивање неке информације из приватног живота појединца представља недозвољено задирање у приватан живот мора се водити рачуна о правичној равнотежи која се мора успоставити између општег интереса заједнице и интереса појединца, дакле иако постоји интерес јавности да сазна шта се догодило критичном приликом мора се водити рачуна да ли би се тај интерес морао остварити другачијим објављивањем, без повреда части, угледа приватности идентитета или уз мању повреду. У конкретном случају изражена је прекомерност и непримереност слободе изражавања, јер се јавност о предметном догађају могла информисати и на други начин (путем текста у новинама, објављивањем фотографије са лица места на коме се не види тело покојника и сл.). Осим тога и сама јавност има интерес да се овакве саблажњиве фотографије не објављују на овај начин.** Наиме, објављивање фотографија са насилним садржајима (убијених лица, лица настрадалих у саобраћајним несрећама, жртва ратних злочина, тешко телесно повређених и унакажених тела и сл.) може код осетљивих особа изазвати висок степен узнемирености, страха, ужаса и зgroжености, а такође и код деце. Због тога није примерено и умесно овакве фотографије објављивати на насловној страни дневних новина које су доступне широком кругу лица⁸.“

Као и у случајевима утврђивање повреде права на приватност у пракси Европског суда у Стразбуру, и у овом случају је повреда приватности утврђивана имајући у виду баланс између права на приватност и слободу изражавања, односно јавни интерес.

Треба, ипак, обратити пажњу да се наведена пресуда, посматрана из угла медијске регулације, односи на различите области: на 1) заштиту пијетета према жртви; 2) на заштиту породице од наношења душевне патње; 3) и на заштиту публике од узнемирујућих садржаја.

⁸ <http://www.milic.rs/blog/medijsko-pravo/160-pravo-na-pijetet-i-privatnost-preminulog-lica>

3. Претпоставка невиности

Претпоставка невиности експлицитно је заштићена *Законом о јавном информисању и медијима*⁹ као и *Правилником о заштити људских права у области пружања медијских услуга*.

Реч је о врсти прекршаја који је далеко чешћи у писаним медијима него у електронским медијима. Као, међутим, и код прекршаја права на приватност, механизам прекршаја је исти, и подразумева да као учинилац кривичног дела не сме бити означено „лице против кога је покренут кривични поступак или у односу на које су предузете радње које претходе кривичном поступку (нпр. хапшење, саслушање ухапшеног, задржавање осумњиченог), пре правоснажне одлуке суда којом се утврђује његова одговорност“¹⁰. Електронски медији немају увек, као свој редован садржај, рубрике типа „црна хроника“, како је то случај у дневној штампи, због чега су ти прекршаји у штампи далеко чешћи. У 9-месечном мониторингу током 2015. године (април-децембар) који је спровео Савет за штампу, у 8 дневних листова (*Ало, Блиц, Вечерње новости, Данас, Информер, Курир, Наше новине, Политика*) је објављено 590 написа у којима су назначена имена починилаца кривичних дела пре него што је надлежни орган то саопштио.

Ову правилност потврђује и истраживање које је спровела организација „Партнери за демократске промене“¹¹. Наиме, на референтном узорку од 14 дана током 2015. годинеу 14 анализираних медија (од чега пет телевизија) пронађена су 83 текста у којима је оцењено да је прекршена претпоставка невиности. Од тог броја, само један случај се односи на телевизије, а сви остали на штампана гласила или на интернет портале.

У овом истраживању, формулисана су и питања на основу којих је утврђивано кршење претпоставке невиности, а која могу истовремено да послуже и као нека врста приручника за новинаре који желе да избегну могућност ове врсте прекршаја. Та питања су:

- Да ли је објављен лични податак о грађанину који је медиј могао да изостави, не доводећи у питање интерес јавности да буде информисана?
- Да ли је жртва идентификована (учињена препознатљивом) именом и презименом или фотографијом?
- Да ли је малолетник идентификован (учињен препознатљивим) именом и презименом или фотографијом?

⁹ Члан 73: „У циљу заштите људског достојанства, као и независности, угледа и непристрасности суда или другог надлежног органа, нико се у медију не сме означити учиниоцем кажњивог дела, односно огласити кривим или одговорним пре правоснажност одлуке суда“.

¹⁰ Члан 29 *Правилника о заштити људских права у области пружања медијских услуга*

¹¹ <http://www.partners-serbia.org/wp-content/uploads/2016/04/Zastita-privatnosti-i-pretpostavke-nevinosti-u-medijima.pdf>

Не треба мислити да разлоге због којих су реткост прекршаји претпоставке невиности у телевизијским (а такође и радијским) програмима треба тражити у нарочитој савесности у информативним програмима телевизија, већ их треба тражити у самој природи разлике која постоји између електронских и штампаних медија. Најпре, телевизијски програми генерално садрже мањи број вести него штампани медији; затим, телевизије фаворизују објављивање вести које су пропраћене сликом (и тоном), што је није често када су у питању информације подесне да повреде нечије право на претпоставку невиности.

Најзад, типичан је случај у штампи да претпоставка невиности буде прекршена у самом наслову вести, док сама вест може бити и често и јесте написана на коректан начин. „Наслови типа „Конобарицу убио са два хица у груди“, „Убио супругу чекићем“ итд. већ у самом наслову садрже повреду претпоставке невиности и ту више не може да помогне ни то што сама информација може бити написана са дужином пажњом и уз одговарајућу уздржаност. Како телевизија и радио не познају институцију наслова када је вест у питању, то су тиме ослобођени неповољне могућности да се огреше о ово правило.

Поред тога, како је утврдила анализа организације „Партнери за промене“, са дужином објављене информације расте и могућност да у њој буде повређена претпоставка невиности, што на другој страни значи мањи број таквих инцидената у телевизијским програмима пошто дуге вести нису својство информативног новинарства на телевизији.

Портале односно интернетске медије у овом смислу треба посматрати на исти начин као штампане медије, јер је начин обликовања преузимања информација сличнији штампаним медијима (читање вести, наслови) иако се по технолошком параметрима сврставају у електронске медије.

3.1. Претпоставка невиности - студија случаја

Пример 1: Емисија „Национални дневник“ (07-2077/16); ТВ Пинк.

Реч је о извештају о саобраћајној несрећи у којем је објављено име, презиме и пребивалиште лица које је било актер догађаја.

Том приликом, у извештају репортера је наведено:

-Тешку несрећу изазвао је возач 'аудија' са немачком регистрацијом, 40-годишњи Анес Ризвановић из Тутина.

Иако је ТВ Пинк је у своме изјашњењу навео да је извештај о несрећи објављен у складу са законом и професионалним стандардима, стручна служба је била на становишту да је повређена одредба о заштити претпоставке невиности, што је јасно већ и на основу једноставне чињенице да је извештај уследио неколико сати након

удеса, дакле у периоду када није могла постојати никаква могућност да је било чија кривица за изазивање удеса могла бити на законит начин утврђена.

Пример 2: Емисија „Црна хроника“ (07-2897/16; ТВ Пинк)

Подаци о силовању почињеном од стране Владана З. над малолетним лицем су током читаве емисије у више наврата третирани као сазнање које је изван сваке сумње, чиме се наведено лице означава као починилац пре правоснажне одлуке суда, што није дозвољено чланом 29. *Правилника о заштити људских права*. Изнети навод поновљен је већи број пута, укључујући и сам увод емисије.

Водитељ емисије (Младен Мијатовић): „Ухапшен је у Деспотовцу мушкарац који је 5 година сексуално злостављао и силовао своју пасторку.“

Водитељка емисије (Гордана Узелац): „Је ли она тада већ ушла у везу са човеком који је силовао вашу кћерку?“

(Оф): „Владан је годинама, према речима рођака, силовао и девојчицу и њену баку.“

У случају конкретне емисије, повреда претпоставке невиности је само један у низу прекршаја које је Стручна служба забележила.

4. Заштита достојанства личности

Достојанство личности заштићено је Уставом Србије. Закон о јавном информисању прецизира да достојанство обухвата част и углед, односно пијетет¹². Повреда достојанства у медијима односи се на случајеве у којима је објављена информација којом се врши повреда части, угледа или пијетета, односно лице приказује у лажном светлу приписивањем особина или својстава које оно нема, односно одрицањем особина или својстава које има (члан 79)¹³. У овире поглавља о заштити достојанства личности, овој материји су експлицитно посвећени чланови 19-22 *Правилника о заштити људских права у области електронских медија*, као и члан 26, а такође и одредбе *Правилника о заштити малолетника у области пружања медијских услуга* у члановима 22-24 те члановима 27-28.

Као и када је реч о заштити приватности, Регулатору је у случајевима нарушавања достојанства личности тешко да поступи по службеној дужности, без претходне пријаве лица које сматра да је његово достојанство нарушено и без описа због чега сматра да је то достојанство нарушено. Изузетак су садржаји у којима је повређено достојанство деце и малолетних лица, за чије појављивање у медијима је неопходна сагласност родитеља, међутим, чак и у том случају „сагласност родитеља и малолетника не искључује дужност пружаоца медијске услуге да обрати посебну пажњу приликом учествовања малолетника у програму и не искључује његову одговорност за објављени садржај“¹⁴. Како се у пракси показује да програми у којима је угрожена приватност и достојанство деце и малолетника су често емитовани уз очигледну сагласност родитеља (заправо, медијско појављивање родитеља је главни чинилац који малолетнике чини препознатљивим, а њихови искази управо оно што нарушава достојанство њихове деце), заштита малолетника препуштена је Регулатору као јединој преосталој адреси која може да пружи заштиту, односно удружењима која се баве заштитом деце.

Најчешће притужбе грађана у вези са заштитом достојанства личности везане су ријалити програме. Постоји неколико разлога због којих у великој већини ових случајева Регулатор не предузима никакве кораке, а први је свакако тај што, како је већ наведено, тешко је поступити по пријави за нарушавање достојанства неког лица ако она није поднета од стране самог тог лица, тј. ако није у питању лични интерес. Покретање поступка по службеној дужности било би замисливо само у изузетним

¹² Члан 23: Људско достојанство је неприкосновено и сви су дужни да га поштују и штите.

¹³ Овај члан је у извесној мери нејасан, јер повреду достојанства дефинише као „приказивање у лажном светлу приписивањем особина или својстава које особа нема, односно одрицањем особина или својстава које има“. Међутим, у ставу 3 истог члана се каже да „приказом или описом сцене насиља у медију или медијском садржају не сме се повредити достојанство жртве насиља“. Није јасно на који начин приказ сцене насиља може имати везе са „приписивањем особина које неко лице има, односно одрицањем особина које нема“.

¹⁴ Члан 22 *Правилника о заштити малолетника у области пружања медијских услуга*.

случајевима нарочито тешке повреде достојанства¹⁵, или у случајевима у којима је основано претпоставити да сам учесник у програму из неког разлога није у могућности да поднесе пријаву.

Пријаве грађана против садржаја у ријалити програмима (које се односе на повреду достојанства у најширем смислу) најчешће одају негативан став које поносиоци тих пријава имају према ријалити програмима уопште, међутим, најчешће се не односе на садржаје које одговарајући прописи препознају као спорне. Увреде које учесници ријалитија упућују једни другима се могу схватити као повреда достојанства, а тако би се могла разумети чак и ситуација у којој група учесника пристаје да буде лишена основног комфора (па чак и слободе) у замену за новчану накнаду. Међутим све наведено је уклопљено у правила игре која учесници прихватају, и ови програми често имају широку публику, тако да у комбинацији са чињеницом како сличне врсте програма постоје широм света, Регулатор је у позицији да смањи праг осетљивости у проблематици заштите достојанства у ријалити програмима.

Постоје ситуације које Регулатора стављају пред одређене дилеме, а које су везане за сазнања о бруталном и нечовечном третману учесника у ријалити програмима а које није било предмет телевизијског приказивања. Самим тим што није приказано на телевизији ово није предмет регулације и не постоји надлежност Регулаторног тела. Реч је о садржајима који се могу видети на YouTube каналу – понекад чак ни тамо, већ стручна служба Регулатора долази до тих сазнања на посредан начин – путем пажљивог слушања разговора између учесника ријалитија и/или новинских написа.

Такав пример се догодио током 2016. године у ријалитију „Парови“ када је, посредством разговора који су између себе водила два учесника овог ријалитија у касним ноћним сатима, стручна служба добила сазнање о догађајима који су довели до тешког злостављања једне од учесница¹⁶. Иста учесница је касније поднела тужбу као и пријаву због злостављања, присилног лишавања слободе, лишавања основних хигијенских услова, итд. Имајући у виду могуће тешке последице које могу проистећи из оваквих ситуација, стручна служба је суочена са проблемом о начину поступања, с обзиром на то да никаквог прекршаја медијске регулације нема то јест да он није био видљив у програму који је предмет надзора.

Повреда достојанства веома често укључује и повреду приватности (како је то видљиво и из примера наведених у поглављу о заштити приватности) тако да анализа тих случајева могу послужити и као примери повреде достојанства личности.

¹⁵ Познат је пример страног ријалитија у коме је учесник, у замену за финансијску накнаду, одређен период проводио везан као пас, а који је надлежно регулаторно тело означило као недопуштено.

¹⁶ (Разговор између Микија Ђуричића и Весне Ривас):

М: Види, рећи ћу ти само једну ствар. Не подржавам, ти знаш шта ја мислим о Јелени Голубовић све најгоре, али ово што се дешава не подржавам ни мало. Она је њу изгазила... Јесте, она је њу газила ногама, она је њу прво изрокала(...) Види, она је остала да се тресе, није јој добро, она је њу пребила као кобилу.

В: Ја знам да ју је три пута завалила. Ако је та три пута успела да је завали...

М: Види она је завалила песницама прво горе, па кад је пала доле, иштутирала је ногама, ја сам био поред.

Небитно је да ли је она заслужила или не, види, тукла је више него што сам ја Ивана Гавриловића, веруј ми.

В: Ма добро, ти си овог само набо и ај ђао.

Како је већ наведено, донекле засебан комплекс тема је везан за приватност и достојанство деце и малолетника. Док се у случају пунолетних лица не може говорити о повреди приватности уколико су они сами дали пристанак за појављивање у програму, ситуација са малолетницима је специфична јер у њиховом случају то могуће и та ситуација је честа. Веза између повреде приватности и повреде достојанства код малолетника је исказана у члану 28 *Правилника о заштити малолетника* где каже да *информације које се односе на приватан и породичан живот малолетника не смеју се објављивати ако би то довело до повреде његових интереса и достојанства.*

У том контексту посебно место заузима емисија ДНК која се приказује на ТВ Пинк. У периоду од 2014. године закључно са 2016. годином, стручна служба је обрадила 14 емисија овог серијала у вези са одредбама које се тичу заштите приватности и достојанства деце и малолетника и о томе обавестила Савет Регулатора, као неких и других емисија, које не спадају у поменути серијал али представља исту врсту проблема када је реч о заштити достојанства малолетника као учесника у програму¹⁷. Због оваквих садржаја наведеном пружаоцу медијских услуга изречено је више мера.¹⁸ Извештај је сачињен и за две емисије ТВ Хепи („Проводације“) због чега је овом ПМУ изречена мера упозорења¹⁹.

Како су деца и малолетници предмет нарочите заштите, спецификоване су и неке ситуације у којима долази до повреде њихове приватности, попут забране објављивања података у вези са старатељством, хранитељством или усвојењем, те програмских садржаја усмерених на утврђивање очинства или материнства, као и породичне расправе у које је малолетник укључен²⁰.

4.1. Заштита малолетника као учесника у програму – студије случаја

Како је више пута наведено, повреда достојанства личности блиско је повезана са повредом приватности. У том смислу, случајеви који су већ наведени као примери повреде приватности, могу се посматрати истовремено и као примери могуће повреде достојанства личности. Као нарочито присутан проблем, назначени су случајеви повреде достојанства деце и малолетника као учесника у програму (или као лица на која се односи информација). Иако су приватност и достојанство малолетника несумњиво заштићена законом и правилницима, такве тужбе и пријаве су веома ретке јер, како смо навели, нема ко да их поднесе пошто су у пракси управо родитељи ти који су главни покретач нарушавања њихове приватности и достојанства. Како ћемо видети из примера, управо је то главни изговор који ПМУ наводе у своју одбрану у поступцима покренутим овим поводом.

¹⁷ Предмети бр. 05-584/14/15; 07-897/14; 07-927/14; 07-1010/14; 07-1110/14; 07-1669/14; 07-1670/14; 07-1873/15; 07-2500/15; 07-2626/16; 07-2897/16; 07-3171/16.

¹⁸ <http://www.rem.rs/sr/odluke/izrecene-mere>

¹⁹ <http://www.rem.rs/sr/odluke/izrecene-mere>

²⁰ Члан 28 Правилника о заштити малолетника у области пружања медијских услуга.

Пример 1: Емисија ДНК од 11.2.2014. (05-584/14, ТВ Пинк)

Заштитник грађана Републике Србије поднео је Републичкој радиодифузној агенцији представку, наводећи да су у емисији ДНК, емитованој на ТВ Пинк 11.02.2014. објављени идентификациони подаци о двоје деце. У представи је указано да су се малолетне особе појављивале и у претходним емисијама, да су јавно објављени њихови идентификациони подаци, говорило се о њиховом пореклу и породичним везама, укључујући и објављивање снимака извода из матичне књиге рођених.

ТВ Пинк је у изјашњењу наводе из представке оценио „непотпуним и паушалним“, истичући да су у емисији ДНК приказаној 11.02.2014. малолетна деца приказана уз сагласност њихових родитеља, и да је емисија „у свему у складу са одредбама Закона о јавном информисању, који прописује да се информације из приватног живота могу емитовати уз пристанак лица чијег се приватног живота информација тиче“.

У изјашњењу је истакнуто да је „за сваку епизоду у којој се појављују малолетна лица, сагласност за снимање и емитовање лика и гласа, као и информација из приватног живота малолетника прибављена сагласност родитеља, који у својству законских заступника одлучују о најбољим интересима, емотивном, интелектуалном и социјалном развоју своје деце, све док им то право не буде одузето на основу судске одлуке.“

Емитер сматра да није повредио било који позитивно правни пропис у Републици Србији, да је представка Заштитника грађана „у целисти нетачна и без било каквог основа у релевантним законским одредбама“.

Увидом у садржај емисије ДНК, приказане 11.02.2014. године, утврђено је да се на снимку виде и да су објављени лични подаци о два дечака старости од четири и по и девет година. У спорној епизоди мајка жели да се утврди очинство над млађим сином, за кога отац тврди да није његов. Од почетка емисије водитељка инсистира на личним питањима о животу, браку и разводу.

Млађи син присутан је све време док његова мајка износи интимне породичне детаље, одговарајући на питања, попут: „Он живи у Београду, не живи више са вама?“; „А јесте се ви развели?“; „Како сте се упознали? Јел то био леп брак?“; "А даје алиментацију?"; „А када се он заљубио у ту жену и отишао?“; "Јел вам то пало тешко?". Мајка повремено плачући износи детаље о томе како ју је бивши муж варао, да он и његова садашња партнерка тврде да млађи син није његов, већ неког таксисте и слично.

Приликом узимања бриса од дечака, потребног за ДНК анализу, водитељка га пита: „Јел знаш што смо ти ово узели?“, алудирајући на то да је дечак свестан сумње његовог оца. У наставку, отац у присуству садашње партнерке, говори о бившој супрузи, браку и сумњи да је отац млађег детета.

Пред крај емисије, уочи саопштавања резултата, водитељка у присуству родитеља разговара и са старијим, деветогодишњим сином:

Водитељка: А јел знаш зашто смо ми дошли?

Дечак: Ради Марка.

Водитељка: А што ради Марка?

Дечак: Тата каже да као није његов син, па хоће као да види ДНК, да провери...

Водитељка: А шта ти кажеш на све то?

Дечак: Ништа.

Водитељка: Шта би ти волео?

Дечак: Па Марко је његов већ по лицу његовом.

Водитељка: Личи?

Дечак: Да, по његовом лицу и очима, и по свему његовом(...)

Водитељка: "А, јеси ти његов син?". Када се дечак постиди она додаје: "А, мало се шалим ја са тобом. То знамо. То сам се ја мало нашалила."

Законом о јавном информисању у члану 41. који се односи на заштиту малолетника, предвиђено је да се „малолетник не сме учинити препознатљивим у информацији која је подесна да повреди његово право или интерес.“

У овом предмету Савет регулаторног тела изрекао је пружаоцу медијских услуга меру упозорења.

Пример 2: Емисија „Гранд шоу“ (09-1327/12; ТВ Пинк).

Спорни садржај се састоји у томе што је дете (девојчица, 7 година) певало песму садржаја непримереног за тај узраст. Увидом у материјал утврђено је да је реч о песми „Лом, лом“, то јест стиховима „није ме давно нико частио пићем, скидао погледом“.

ТВ Пинк је у изјашњењу навео да је реч о лиценцној емисији који телевизија Пинк емитује на основу уговора са предузећем Grand production.

У закључку изјашњења се наводи да „Пинк компани фактички нема могућности да на било који начин утиче на садржину предметних емисија“, те да је за њихову садржину одговорна Гранд продукција.

ТВ Пинк у изјашњењу на крају наводи како сматра да није било кршења права детета нити злоупотребе деце на начин на који је изнето у представкама грађана.

*Кодексом понашања емитера*²¹ (одредба 3.3) утврђено је да се „малолетно лице може директно појавити у програму само уз сопствени пристанак и одобрење родитеља или старатеља, па и тада је емитер дужан да посебно води рачуна о заштити достојанства и физичког и менталног здравља особе која је у питању“.

У овом случају се мора претпоставити да је сагласност родитеља/старатеља и самог детета за телевизијски наступ прибављена, те остаје питање процене да ли довођење детета у овакво окружење и контекст представља повреду достојанства детета, о чему

²¹ У међувремену престао да важи.

емитер мора да води рачуна без обзира на претходно обезбеђену сагласност (одредба 3.3 Кодекса понашања емитера).

Надлежност Агенције у старању над достојанством личности малолетних лица утврђена је чланом 19 *Закона о радиодифузији*²².

Изјашњење емитера да нема утицаја на део програма на који се односи уговор са Гранд продукцијом је у нескладу са *Законом о радиодифузији* (члан 75) и *Законом о јавном информисању*²³ (члан 30), с обзиром на то да ТВ Пинк има статус јавног гласила. *Закон о јавном информисању* предвиђа да емитер има одговорност за свеукупан програм који објављује.

Иако је реч о прописима који су у међувремену престали да важе, замењени су другим прописима којим наведене обавеза емитера односно пружалаца медијских услуга, значајне за овај случај, нису суштински промењене.

Пример 3: Емисија „Црна хроника“, најављена као „специјал“, од 16.10.2016. године (07-2626/16; ТВ Пинк)

Пре емисије је током вечери инсертована најава: „Следи исповест девојчице, жртве педофила“.

Као тема емисије је назначена „борба против педофилије“, саговорник у емисији је био Саша Живановић, начелник одељења за борбу против високотехнолошког криминала МУП-а.

У оквиру емисије најављена је „исповест девојчице коју је напао педофил из Врања и њене мајке“.

Девојчица: -Мене је било страх, он почео да прети мојој сестри, да бије, не може нико да нас одвоји, полиција не може ништа да уради, он је /неразумљиво/ да се купамо, да се купамо и да правимо бебу.

Водитељка: -И јеси се уплашила?

Д: -Да.

В: -И јеси му одговарала на поруке?

Д: -Не, ја сам му рекла 'немој да мислиш на то, то је рано, ја имам 13 година, ти 37-38 имаш година'.

Емитован је и опширан разговор са особом потписаном као Верица Станисављевић, мајка девојчице. Током разговора, обелодањени су и други детаљи, откривено је и име девојчице (Наталија), као и то да је у једном тренутку побегла од куће и да ју је кући вратила полиција, а затим и то да је подвргнута гинеколошком прегледу, а уопштено су обелодањени и резултати тог лекарског прегледа.

²² У међувремену престао да важи, замењен *Законом о електронским медијима*.

²³ У међувремену престао да важи, замењен *Законом о јавном информисању и медијима*.

У снимљеном материјалу је приказана школа „Радоје Домановић“ у Врању коју девојчица похађа, приказана је кућа у којој станује и приказана је и табла са називом улице (Кумановска). Приказани су и снимци са садржајем СМС-ова, на којима је поред осталог такође видљиво име девојчице. Садржај СМС-ова је експлицитног садржаја („Желим те у кревету, хоћу однос, желим бебу с тобом“) и те поруке је током емисије водитељ и прочитао. Приказана је и сама девојчица током разговора (снимана са леђа, али и спреда на начин да се види само део лица).

Служба је констатовала могуће повреде члана 27 и 28 *Правилника о заштити малолетника у области пружања медијских услуга*²⁴. Савет регулаторног тела је у одлучивању у овом предмету имао у виду начин извршења повреде а нарочито побуду из које је повреда обавезе учињена, тј. услед настојања пружаоца медијске услуге да заштити шири друштвени интерес. Такође, Савет је, на седници, усмено упозорио пружаоца медијске услуге да је неопходно да повећа уредничку пажњу у погледу поштовања заштите права малолетника.

5. Закључак

Заштита приватности, заштита достојанства личности и заштита претпоставке невиности представљају заједничку тематику самим тиме што што прекршај једне од тих категорија најчешће представља и прекршај неке друге.

Могу постојати извесне тешкоће изазване термилошким непрецизностима, где се нпр. достојанство личности у неком контексту сужава само на случајеве у којима се одређено лице директно омаловажава; такође, неки појмови нису довољно објашњени, попут пијетета, и само успутно се помињу без изричите назнаке да је реч о категорији која се односи на умрла лица.

Упркос постојању одговарајуће законске и подзаконске регулативе, ситуација са заштитом наведених права је изузетно лоша, пре свега у штампаним медијима, док је у електронским медијима (осим на интернету) ситуација нешто боља. Ситуација у електронским медијима јесте боља не толико због ефикасне правне заштите, већ због чињеница да садржаји ове врсте нису толико примерени природи телевизије и радија, због чега су у овим медијима и далеко мање присутни, па је самим тим и много мања могућност да дође до прекршаја.

²⁴ Члан 27: Пружалац медијске услуге је дужан да заштити идентитет малолетника, ако постоје индиције да је он учинилац, сведок или жртва насиља, кривичног дела или другог недозвољеног понашања или ако је покушао самоубиство.

Пружалац медијске услуге је дужан да се уздржи од објављивања података којима се непосредно открива идентитет малолетника (нпр. његово име, имена његових родитеља или блиских сродника, адреса становања и сл.) и података који би могли посредно да укажу на његов идентитет, било самостално или пак заједно са подацима који су већ доступни јавности (нпр. школа коју похађа, радно место, лични опис малолетника, његова фотографија или видео запис и сл.).

Члан 28: Информације које се односе на приватан и породичан живот малолетника не смеју се објављивати ако би то довело до повреде његових интереса и достојанства.

Интернет портали и информативни сајтови, иако су у техничком смислу електронска гласила, у овом смислу се појављују као сличнији штампаним гласилима, с обзиром на то да је презентација садржаја на њима већим делом блиска начину презентације садржаја у штампи, што значи да је и заштита наведених права на интернету већи проблем него што је то случај са телевизијом/радијом.

Велики број случајева који се могу оценити као кршење ових права у нескладу је са сразмерно много мањим бројем случајева који су пред законом процесуирани, што нас доводи до закључка да је неуходана правна пракса још један од могућих генератора учесталости ове врсте прекршаја. Грађани се ретко обраћају судовима, претпоставити је, због неповерења у то да они који се у овом смислу нађу оштећенима могу ефикасно остварити судско задовољење, а са друге стране, без одговарајућег притиска од стране грађана и јавности није реално очекивати да надлежне институције, у значајнијој мери, самоиницијативно предузму активности у овом правцу.

Важно је имати на уму да заштита ових права неминовно доводи до ограничења права на изражавање, па је неопходно пронаћи одговарајућу меру којом би право на слободу изражавања било ограничено, и проценити којем од ова два објективно супротствљена права у конкретном случају треба дати предност, а све то у најбољем јавном интересу.